

Tebliğler :

HAKKÂRÎ - SAT DAĞLARINDA, GEVARUK VADİSİ İÇİNDE BULUNAN KAYA RESİMLERİ HAKKINDA TEBLİĞ

DR. WILHELM FREH, LINZ/DONAN — MUVAFFAK UYANIK, ANKARA

1956 yaz ayları içinde Avusturya Tabiatseverler Cemiyetinden (Touristenveren der die Naturfreunde - Landesgruppe Oberösterreich) 6 dağcı ile (Ankara - Elmadağ dağcılık kulübünden) 3 Türk dağcısından mürekkep bir kabile Hakkârî'nin Sat dağları içerisindeki bir aylık seyahatleri sırasında Gevaruk Vâdisi içinde, dar bir boğazda, kayalar üzerinde çizilmiş yüz kadar resim bulmuştur.

31 Ağustos 1956 günü Gevaruk vâdisinde dar bir boğaz üzerinde kümelenmiş olan kayalarda rastlanan bu resimler bu havalide çokça görülen bir cins dağ keçilerini (Bezoarziege) temsil etmekte idi. İptidaî ve hemen hemen sembolik bir şekilde ifade edilen bu hayvanlardan başka, bazı geometrik şekiller, av için hazırlanmış tuzaklar ve hayvanlara sopalarla hücum eden insan figürleri dikkati çekmektedir.

Evvelce 1938 yılında Prof. E. Pittard, H. Koşay, Prof. Dr. Ş. A. Kansu tarafından Adıyaman'da Palanlı mevkiinde bulunmuş olan kaya resimlerinden sonra bu buluşun ehemmiyeti aşikârdır. Buradaki resimlerin sayı bakımından zenginliği ve insan figürlerinin ilk olarak görünüşü de zikredilmelidir.

Gevaruk kaya resimleri ayrıca Avrupa'nın batısında, İspanya'da ve kuzey Afrika'da keşfedilen kaya resimleri ile büyük bir benzerlik göstermektedirler.

Kaya resimlerinden bir kısmının yakın zamanlarda yapılmış oldukları şüphe götürmemekte ise de bir kısmının çok eski zamanlara ait oldukları anlaşılmaktadır. (Prof. Dr. Ş. A. Kansu Ankara ve Prof. Dr. H. Kühn Mainz bu resimlerin prehistorik çağlara ait olduklarını ifade etmişlerdir). Realist bir görüşle denebilir ki: bu vâdiden av sahasına çıkan bütün avcı nesiller kayalara birer resim çizmeği bir uğur ve gelenek halinde devam ettirmişlerdir.

Seyahatin son günlerine rastlaması dolayısıyla bu kaya resimlerine maalesef kâfi zaman ayrılamamıştır. Resimler hakkında vâdi altındaki (Varagöz) köyü ve zomasında (Yayla yeri) soruşturma yapılması, bazı mağaraların araştırılması icabederdi. Kayalar üzerindeki resimlerin eksiksiz, tam bir kopyasının çıkarılması, eski ve yeni resimlerin ayrılarak değerlendirilmeleri şüphesiz mütehassusların işidir.

Sat dağları içinde Oramar nahiyesinde de kaya resimleri bulunduğunu öğrendiğimizi buraya kaydetmek isteriz.

Resimlerin bulunduğu kayalar 2600 m. kadar yükseklikte bir boğazda bir sırt teşkil etmektedir. Kayalar zamanla koyu kırmızı bir tabaka ile örtülmüş ve bu sırtta sert taşlarla çizilerek resimler yapılmıştır. Resimlerin çizildiği kayalar, evvelce buralara kadar sarkmış olan buzullar tarafından aşındırılmış, yuvarlak bir hale

getirilmiştir. Kayalar üzerinde buzul çizikleri açıkça bellidir. (Cilo ve Sat dağlarında halen 20 kadar buzul bulunmaktadır.)

Kayalara resimleri çizilmiş olan bu cins dağ keçilerinin midelerinde teşekkül eden yuvarlak sert bir maddenin yakın zamana kadar doğuda ve batı illerinde sar'aya, bulaşıcı hastalıklara ve zehirlenmelere karşı kullanıldığı bilinmektedir. Bu hayvanların avlanmaları sebeplerinden biri de şüphesiz budur.

Hakkâri'nin Cilo ve Sat dağları bölgesi Asya'nın büyük göç yolları ortasında 4000 metreyi aşan sarp dağları ile âdeta bir iltica alanı vaziyetinde kalmış, rağbet edilecek bir zenginlik te saklamaması dolayısıyla büyük istilâlardan kurtulmuştur. Tarih bakımından bu bölgenin henüz el değmemiş eserler sakladığına şüphe yoktur.